

CÜMLE BİLGİSİ/CÜMLE ÖĞELERİNİN MANTIKSAL AÇIDAN İNCENMESİ NUTUK'TAKİ CÜMLELERDE ETKİN DÜŞÜNCE BAĞLAMİ

SARIYEV, Berdi

TÜRKMENİSTAN/TURKMENİSTAN/ТУРКМЕНИСТАН

ÖZET

Söz diziminin en önemli konularından biri de cümle öğelerinin mantıksal açıdan incelenmesidir. Son yıllarda dil bilimi üzerine yapılan araştırmaların çoğunda bu konuya rastlamak mümkündür. İlk defa Çek dil bilimcisi V. Matezius tarafından ileri sürüldüğü söylenen bu dil yönteminin genel söz dizimi alanında kullanımı daha da geniştir.

Biz bu makalede Atatürk'ün **Nutuk** eserinin orijinal metninden aldığımız örneklerle Türkçe cümleleri mantıksal açıdan irdeledik. Ayrıca bu konuyla ilgili yabancı kaynaklarda karşılaştığımız terimlerin şartlı olarak Türkçe karşılıklarını verdik.

Araştırmamızda “*cümle* → *kontekst* → *metin* → *önyargı* → *soru* → *delil* → *sonkarar*” gibi zincirleme kompilasyon yöntemiyle cümlelerdeki birbirine sımsıkı sarılmış olan etkin düşünce bağlamını açıklamaya çalıştık. Örnek:

“*O hâlde ciddi ve hakiki karar ne olabilirdi?*” (Atatürk / Nutuk)

“Bu vaziyet karşısında → bir tek karar vardır.

Bu karar → ciddi ve hakiki bir karardır.

Bu karar → ...müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek karardır.

Bu karar → Atatürk'ün karardır.

Bu karar → Atatürk'ün “benim kararım” dediği bir karardır.

Bu karar → Atatürk'ün, diğer kararlardan isabetli gördüğü bir karardır.

Bu karar → Atatürk'ün İstanbul'dan çıkmadan evvel düşündüğü bir karardır.

Bu karar → Atatürk'ün Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz tatbikatına başladığı bir karardır.

Müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek → Atatürk'ün karardır.

Atatürk'ün kararı → ciddi ve hakiki bir karardır.”

Anahtar Kelimeler: *aspekt, cümle, cümle öğeleri, kontekst, metin, mantık, önyargı, soru, delil, sonkarar.*

“Hormatly Başlyk! Hormatly myhmanlar! Gadyrdan diňleýjiler!

Çykyşyňa başlamazdan öň, şu amatly pursatdan peýdalanyp, 38-nji ICANAS gurultayyna gatnaşyjylaryň hemmesini wekilçilik edýän ýurdum güneşli Türkmenistan döwletiniň alymlarynyň adyndan gyzgyn gutlaýaryn we doganlyk Türkiýede “Ýurtda parahatçylyk, älem-jahanda parahatçylyk” şygary bilen geçirilýän bu gurultayyň işiniň üstünlikli geçmegini tüýs ýürekden arzuw edýärim.”

Sayın Başkan! Hürmetli Misafirler! Değerli Dinleyenler!

Konuşmamıza başlamadan önce, fırsattan yararlanarak, 38. ICANAS toplantısına katılımcıların hepsini temsil ettiğim ülke Türkmenistan devletinin bilim adamları adına saygı ve sevgiyle selamlıyor ve “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” parolasıyla kardeş ülke Türkiye’de gerçekleştirilen ICANAS kongresinin başarılı geçmesini temenni ediyorum.

Öncelikle, bildirimizin konu başlığında şartlı olarak kullandığımız “etkin düşünce” terimine bir açıklamada bulunmak istiyorum. Rusça kaynaklardaki [1, s. 98; 2, s. 160; 5, s. 242] “**актуальное членение предложения**” terimi yerine uygun gördüğümüz bu terimdeki “hareketli, işleyen, çalışan, faal, aktif” manada olan “etkin” kelimesi, anlamı açısından birkaç ilim dalıyla ilişkisi olan bir sözcüktür. Felsefede “filde bulunan”, kimyada “kimyasal tepkimelere katılma yatkınlığı gösteren (molekül, atom)”, fizikte “etkileyici güç”, gramerde “özne”, mantıkta “subjekt” olarak açıklanmaktadır. Biz bu sözcüğün anlamını cümle açısından düşünceye ve mantığa bağlayarak, şartlı olarak doğru düşünmenin yolu ve yöntemi şeklinde kullanmayı tercih ettik. Açıkçası, “cümle, kontekst, metin” üçlüğünün merkezi noktası olarak anlam bağlantısını kurmaya çalıştık.

Amacımız, **Nutuk** eserini ilk defa Türkmençeye aktarmış bir Türkmen olarak yüce önder Mustafa Kemal Atatürk’ün düşünsel ve mantıksal kemalini, yani en yüksek değerini daha bir kere onun Türk dünyasında, belki de dünyada benzeri olmayan **Nutuk** eserindeki cümleleri incelemekle gücümüzün yettiği kadar açıklamaktır.

Bilindiği gibi söz diziminin en önemli konularından biri de cümle öğelerinin çeşitli açıdan incelenmesidir. Cümle öğelerinin incelenmesiyle ilgili başlıca yöntemler şunlardır: (**Bkz.: Slayt № 1, s.1739**)

1. Morfolojik yöntem; 2. Sentaktik yöntem; 3. Semantik yöntem; 4. Mantıksal yöntem. Cümleyi mantıksal açıdan inceleme son zamanlarda çağdaş yöntem olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle biz de Atatürk’ün Nutuk eserinin orijinal metninden aldığımız örneklerle (ve bunların Türkmençe karşılıklarıyla) cümleleri mantıksal açıdan irdeledik. Cümle incelemede kullandığımız bu yöntemin ilk defa V. Matezius tarafından ileri sürüldüğü, metinle ilişkili meselenin Çek dil bilimciler derneğinde gündeme getirdiği söylenmektedir.

Bizim araştırmamıza göre, mantıksal yöntem **Nutuk** eseri için çok uygun bir yöntemdir. Bu durum, **Nutuk**'taki bütün cümleler için de geçerlidir. Çünkü **Nutuk**'un temeli mantığa dayanmaktadır, **Nutuk**'un temeli hayatta olmuş gerçek olaylara dayanmaktadır, **Nutuk**'un temeli resmî vesikalara, arşiv belgelerine dayanmaktadır. Çünkü Türk ulusunun yüksek duygularını, temel ilkelerini beş parmağı kadar çok iyi bilen büyük bir insanın her bir atacak adımını, Türkmence bir ifade ile söylersek, “yedi kere ölçerek bir kere biçen, sonuç alan yüce önderin başka türlü dayanağı olamazdı.

Bilindiği gibi, cümleyi mantıksal açıdan inceleme yönteminde iki tane öğe vardır. Bu birlikler dil biliminde “tema ve rema”, “tofik ve fokus”, “bilinen düşünce ve yeni düşünce”, “fikrin baş bölümü ve fikrin son bölümü” gibi çeşitli terimlerle adlandırılmaktadır. Metne göre, mantıksal özne ve mantıksal yüklem olarak açıklayacağımız bu birliklere, başka bir deyişle kontekstle ilgili önyargı ve son karar da diyebiliriz.

Bu yöntemin ilk özelliği, bütün cümlelerin mantıksal açıdan iki öğeye, yani mantıksal özne ve mantıksal yükleme ayrılmasıdır (**Bkz.: Slayt № 2**, s. 1739).

Bu yöntemin ikinci bir özelliği de hem cümle, hem kontekst, hem de genel metinle anlamı açıdan zincirleme bağlantısını olmasındır. (**Bkz.: Slayt № 3**, s. 1740).

“Alay Kumandanı İlyas Bey'e de, aynı tarihte, bizzat řu emri verdim.” [Türkmencesi: Harby blmanıñ serkerdesi Ylyas Beýe-de, řol bir wagtyñ özünde hut zm řu buýrugy berdim] (s. 81). Birinci zellięi: **Alay Kumandanı İlyas Bey'e** – [Türkmencesi: Harby blmanıñ serkerdesi Ylyas Beýe-de,] mantıksal özne; **aynı tarihte, bizzat řu emri verdim** [Türkmencesi: řol bir wagtyñ özünde hut zm řu buýrugy berdim]– mantıksal yüklem.

İkinci zellięi: Bu İlyas Bey'dir. İlyas Bey, Kumandandır. İlyas Bey, Alay Kumandanıdır. [Türkmencesi: Bu Ylyas Beýdir. Ylyas Beý serkerdedir. Ylyas Beý harby blmanıñ serkerdesidir]. Sonuç: Adresat – Alıcı – Alay Kumandanı İlyas Bey.

Bu, bir emirdir. Bu emir, İlyas Bey'e verilmiř emirdir. Bu emir, Alay Kumandanı İlyas Bey'e verilmiř emirdir. Bu emir, Alay Kumandanı İlyas Bey'e, aynı tarihte verilmiř emirdir. Bu emir, Mustafa Kemal tarafından Alay Kumandanı İlyas Bey'e verilmiř emirdir. Bu emir, Mustafa Kemal tarafından Alay Kumandanı İlyas Bey'e, aynı tarihte verilmiř emirdir. Bu emir, bizzat, Mustafa Kemal tarafından Alay Kumandanı İlyas Bey'e, aynı tarihte verilmiř emirdir. [Türkmencesi: Bu bir buýrukdyr. Bu buýruk Ylyas Beýe berlen buýrukdyr. Bu buýruk harby blmanıñ serkerdesi Ylyas Beýe berlen buýrukdyr. Bu buýruk harby blmanıñ serkerdesi Ylyas Beýe řol bir wagtyñ özünde berlen buýrukdyr. Bu buýruk Mustafa Kemal tarapyndan harby

bölümçäniň serkerdesi Ylýas Beýe berlen buýrukdyr. Bu buýruk Mustafa Kemal tarapyndan harby bölümçäniň serkerdesi Ylýas Beýe şol bir wagtyň özünde berlen buýrukdyr. Bu buýruk Mustafa Kemalyň özi tarapyndan harby bölümçäniň serkerdesi Ylýas Beýe şol bir wagtyň özünde berlen buýrukdyr.].

Ayrıca, eserin kendisine, yani genel metnine baktığımız zaman, metinde gerekli duyulan her belge veya bilginin tam olduğundan dolayı “aynı tarihin” [Türkmençesi: şol bir wagtyň özünde ...], 8 Eylül 1919 günü olduğunu, “şu emrin” [Türkmençesi: şu buýrugyň] ise “Zevat-ı malumenin hıyaneti tahakkuk etmiştir” [Türkmençesi: Mälim bolan şol adamlaryň hyýanatçylykly hereketleri anyk kesgitlendi] diye cümle ile başlayan emir olduğunu açık anlayabilmekteyiz.

Biz bu bildirimizde ağırlıklı olarak **Nutuk**'taki üçgenler hakkında konuşacağız ve bu üçgenleri karşılaştıracğız. (Bkz.: **Slayt № 4**, s. 1740).

Birincisi, çareler üçgeni, yani $\triangle \text{Ç}^1\text{Ç}^2\text{Ç}^3$. Bu üçgeni her köşesinde bir çare olduğunu biraz sonra açıklayacağız. Bu üçgen Atatürk'ün düşündüğü üçgenlerden farklıdır. Bunu anlayabilmek için Atatürk'ün düşündüğü \triangle “ÇKP” üçgeni çerçevesindeki cümlelerin temel noktasını, mantıksal boyutunu bilmemiz gerekmektedir. İşte, bu da yüce önderin düşündüğü \triangle “ÇKP” üçgeni (Bkz.: **Slayt № 5**, s.1740).

Nutuk'taki cümlelerde düşünce açıdan hiçbir anlamsızlığın olmadığı gibi bu üçgen meselesinde de anlamsızlık yoktur, hemen açıklayalım: (Bkz.: **Slayt № 6**, s. 1741).

Burada \triangle “ÇKP” ‘de Ç, çaredir, K, karardır, P, paroladır. “Bu, bir çaredir. Bu, bir karardır. Bu, bir paroladır.” (Bkz.: **Slayt № 7**, s. 1741).

“Bu, bir çaredir. Çare, budur. Bu çare, bir kurtuluş çaresidir”.

Şimdi de **Nutuk** metnine göre üçgenleri oluşturan çarelerin temelindeki cümleleri tam olarak inceleyelim: (Bkz.: **Slayt № 8**, s. 1741).

“Birinci çare, budur. Bu çare, İngiltere himayesini talep etmek (çaresidir)”. (s. 8) [Türkmençesi: Birinji çäre şudur. Bu çäre Angliýanyň hemaýatyny talap etmektir.] Demek, İngiltere himayesini talep etmek, bir çaredir. Fakat bu çare, Atatürk'ün düşündüğü çare değildir. O zaman, Atatürk'ün düşündüğü çare, İngiltere himayesini talep etmek çaresi olamaz. Çareler üçgenindeki birinci çarenin kısaca açıklaması budur. (Bkz.: **Slayt № 9**, s. 1742).

“İkinci çare, budur. Bu çare, Amerika mandasını talep etmek (çaresidir)”. (s. 8) [Türkmençesi: İkinji çäre şudur. Bu çäre Ameriyanň mandatyny talap etmektir.] Demek, Amerika mandasını talep etmek, bir çaredir. Fakat bu çare, Atatürk'ün düşündüğü çare değildir. O zaman, Atatürk'ün düşündüğü çare, Amerika mandasını talep etmek çaresi olamaz. Çareler üçgenindeki ikinci çarenin kısaca açıklaması budur. (Bkz.: **Slayt № 10**, s. 1742).

“Üçüncü çare, budur. Bu çare, Mahalli (bölgesel) çaresidir.” (s. 8) [Türkmenesi: Üçünji çäre şudur. Bu çäre etraplayyn özbaşdak halas bolmak çaresidir.] Demek, Mahalli halas çaresi, bir çaredir. Fakat bu çare, Atatürk’ün düşündüğü çare değildir. O zaman, Atatürk’ün düşündüğü çare, mahalli (bölgesel) halas olmak çaresi olamaz. Çareler üçgenindeki üçüncü çarenin kısaca açıklaması budur.

Şimdi, Atatürk’ün Δ “ÇKP” üçgenine gelem: (Bkz.: Slayt № 11, s. 1742).

“Atatürk’ün düşündüğü çare, budur. Bu çare, Atatürk’ün kararıdır. Atatürk’ün bu kararı, benim kararım dediği bir karardır. Bu karar, Atatürk’ün, diğer kararların hiçbirinde isabet görmediğinden dolayı aldığı bir karardır. Çünkü, diğer kararların istinat ettiği bütün deliller ve mantıklar çürüktü, esassız idi” (s. 8-9) [Türkmenesi: Atatürkün oýlap tapan çaresi şudur. Bu çäre Atatürkün kararydyr. Bu karar Atatürkün beýleki kararlaryň hiç birinden tutaryk tapmandygy sebäpli, netijä gelen kararydyr. Çünki, beýleki kararlaryň esaslanýan ähli delillerdir aklynetijeleri çüyrükdi.].

O hâle ciddi ve hakiki karar ne olabilirdi? (s. 9). Bu soruya verilecek tek bir yanıt yüce önderin kendi kullandığı cümlelerden arayalım: “Efendiler bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da hâkimiyet-i milliyeye müstenit, bilâkaydüşart müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek!” (s. 9). [Türkmenesi: Jenaplar, bu ýagdaýyň önünde ýeke-täk anyk karar bardy. Ol hem milli häkimiyete esaslanýan, gepsiz-gürrüňsiz garaşsyz we täze Türk döwletini gurmakdyr!]

Şimdi de bu kararı slaydın yardımıyla açıklayalım: (Bkz.: Slayt № 12, s. 1743).

“Bu vaziyet karşısında tek bir karar vardır. O karar da müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmektir. Müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek ciddi ve hakiki bir karardır. Bu karar, Atatürk’ün kararıdır. Bu karar, Atatürk’ün benim kararım dediği bir karardır. Bu karar, Atatürk’ün diğer kararlardan isabetli gördüğü bir karardır. Bu karar, Atatürk’ün İstanbul’dan çıkmadan evvel düşündüğü bir karardır. Bu karar, Atatürk’ün Samsun’da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz tatbikatına başladığı bir karardır.” [Türkmenesi: Bu ýagdaýyň önünde ýeke-täk anyk karar bardy. Ol hem milli häkimiyete esaslanýan garaşsyz we täze Türk döwletini gurmakdyr! Garaşsyz we täze Türk döwletini döretmek anyk we hakyky karardyr. Bu karar Atatürkün kararydyr. Bu karar Atatürkün meniň kararym diýýän kararydyr. Bu karar Atatürkün beýleki kararlardan amatly we oňyn hasaplaýan kararydyr. Bu karar Atatürkün heniz Ystambuldan çykmazyndan owal, oýlanyp netijä gelen kararydy. Bu karar Samsunda Anadoly topraklaryna ayak basyp-basmanka, derrew durmuşa ornaşdyrmaga başlan kararydy.].

Atatürk'ün Δ “ÇKP” üçgenine göre gerçek kurtuluş isteyenlerin çaresi ve kararını kısaca açıkladık. Fakat henüz parolaya açıklama getirmedik. Şimdi bunu Mustafa Kemal'in kendi cümlesiyle parolayı yazmadan açıklamaya çalışalım:

“**İşte halas-ı hakiki isteyenlerin parolası bu olacaktır.**” (s. 9). Acaba, Atatürk'ün “bu” dediği nedir? Ya da “halas-ı hakiki isteyenlerin parolası nedir?” Veya sayın Prof. Dr. Zeynep Korkmaz Hocamızın “gerçek kurtuluş isteyenlerin parolası bu olacaktır” (ZK, s. 10) dediği parola hangisidir? Şimdilikçe buna yanıt vermeyeceğim. Biraz sonra slâydın yardımıyla kısaca açıklayacağım. Çünkü vereceğimiz yanıtı veya bu parolayı hepimiz çok iyi biliyoruz.

Ben sizin dikkatinizi dil biliminde farklı açıklama verilerek kesin karara gelinmemiş bir cümle türüne çekmek istiyorum. Bunun örneğini Rusça vereceğim: “**Пожар!**”, Türkçesi “Yangın!”. Bunu dilbilimciler mantıksal öznesiz, yani sıfır temalı, sadece tek remalı cümle olarak açıklamaktadır. Aslında “Bu, bir doğal hadisedir. Bu, bir doğal olaydır. Bu doğal hadise, yangındır. Bu doğal olay, yangındır.” şekilde incelendiğinde yangının bir tabii olay veya hadise olduğu kesindir.

Şimdi de biraz önce açıklamak istediğimiz parola konusuna dönelim. İşte, parolamız: “**Ya istiklal, ya ölüm!**” (Bkz.: Slayt № 13, s. 1743).

“Bu, bir esastır, Bu esas, bir muhakemedir. Bu esas, bir mantıktır. Bu esas, bir paroladır. Bu esas, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu mantık, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu parola, Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır.” [Türkmencesi: Bu, esas we baş düşünjedir. Bu esas we baş düşünce düypli we tutarykly delildir. Bu esas we baş düşünje aklynetijedir. Bu esas we baş düşünje tutumly şygardyr, anyk üm-yşaratdyr. İñ esasy zat, iñ esasy baş düşünje, iñ esasy aklynetije, tutarkly şygar – türk milletiniñ atly-abrayly bir millet hökmünde erkin yaşamagydyr.]

Sonuçta, “**Ya istiklal, ya ölüm!**” örneğindeki “ya”lar şekil bilgisi açıdan seçeneği, çeşitliliği veya tercihi gösteriyorsa bile, cümleye mantıksal açıdan bakıldığında, tek bir tercih bulunmaktadır, yani **Nutuk**'un hayattaki devamının gerçek mantığına göre, o da “istiklal”dir.

Yüce önder Atatürk'ün **Nutuk**'taki kullandığı cümlelere mantıksal açıdan baktığımızda aşağıdaki karakterlerle karşılaşabiliriz:

1. Atatürk'ün Nutuktaki kullandığı cümleler mantıklı ve kesin kararlı cümlelerdir. Bu cümleler, doğru düşünme ve düşündürme sanatına sahip olan cümlelerdir. Ayrıca, genel düşüncenin veya etkin düşüncenin varlık biçimlerinin, mantıksal öğelerinin, türlerinin, olanaklarının, yasalarının ve kararlarının tümünü birleştirerek sonuca bağlayabilen cümlelerdir.

2. Mühim ve güncel meseleleri teker-teker (evvela, saniyen...) açıklayıcı cümlelerdir.

3. Dönemin gerektirdiği şartlara çok uygun cümlelerdir.

4. Bazen sert ifadeli gibi görünebilen cümlelerde de, askeri emirlerde de gönül kırıcılığı yoktur. Cümleleri tamamen döneminin taleplerine uygundur. Örnek: “Kim olursa olsun, vesikasız bir ecnebi zabıtının memalik-i Osmaniye dâhilinde işi yoktur.” (s. 92). [**Türkmencesi:** Kim bolsa, şol bolsun, tapawudy ýok, resmi ygtyýarnamasy bolmaýan bir harby gelmişek serkerdäniň Osmaniýe döwletiniň çäginde asla işi ýokdur.]

5. Atatürk’ün **Nutuk**’taki kullandığı cümleler nezaketlidir. Başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranışlardan dolu cümlelerdir. Bütün vatandaşlarına saygısını gösteren cümlelerdir. Ayrıca, yüce önder kendi cümlelerinde yabancılara hep saygıyla, samimiyetle ve yüksek nezaketle davranmıştır. Örnek: “Kim olursa olsun, vesikasız bir ecnebi zabıtının memalik-i Osmaniye dâhilinde işi yoktur.” (s. 92). [**Türkmencesi:** Kim bolsa, şol bolsun, tapawudy ýok, resmi ygtyýarnamasy bolmaýan bir harby gelmişek serkerdäniň Osmaniýe döwletiniň çäginde asla işi ýokdur.] cümlesinin devamını takıp edelim: Örnek: “Kendisine kemal-i nezaketle fakat askerce kati bir surette keyfiyeti iblağ ve geldiği yere hemen dönmesini ihtar ediniz.” (s. 92). [**Türkmencesi:** Özüne-de örän ýokary we kâmil görnüşde sypaýyçylyk bilen, ýöne gaty berk harby talapkärçilikli nusgada ýagdaýy düşündiriň hem-de derrew gelen ýerine gaýtmagyny tabşyryň.]

6. Hep tedbirli ve tavsiye verici cümleleri kullanmıştır. Örneğin devamı: “Memleketten çıkıncaya kadar da eşraf ve memurin ile hiçbir siyasi temasa gelmemesi için yanına muktedir, müdrük bir zabıt terfik ediniz.” (s. 92). [**Türkmencesi:** Ýurtdan çykyança-da, ýolbaşylardyr gullukçylar bilen hiç hili syýasy aragatnaşyk saklamazlygy üçin, onuň ýanuna gaty hüşgär, örän serasaply bolan bir harby serkerdäni goşuň.]

7. Yüce önderin **Nutuk**’taki kullandığı cümleler nezaketle hatırlatıcı ve uyarıcı cümlelerdir. Örnek: “ – Kerim Paşa Hazretleri, lüzumundan fazla izahat maksad-ı asliden tarafeyni uzaklaştırabilir... Rica ederim, asıl mesele üzerinde görüşelim.” [**Türkmencesi:** - Kerim Paşa hezretleri, gereğinden artkmaç düşündirişler taraplary asyl maksatdan uzaklaşdyrmagy ähtimaldyr. Haýyş edýärin, esasy mesele boýunça çykyş edeliň.]

8. Kendinin bilmediği veya anlamadığı her bir düşüncenin açıklanmasını ister. Örnek: “Fuat Paşa, bana şöyle sual tevcih etti: - Senin, şimdi (apotr)ların kimlerdir, bunu anlayabilir miyiz? Ben, bu sualden bir şey anlayamadığımı söyledim. Paşa, maksadını izah etti. O zaman ben de, şu beyanatta bulundum: -Benim (apotr)larım yoktur. Memleket ve millete kimler hizmet eder ve hizmet liyakat ve kudretini gösterir ise, (apotr) onlardır.” (s. 528) [**Türkmencesi:** -

Fuat Paşa menden şeýle bir sorag sorady: “Seniň häzirki “garadaglaryň” kimler? Muny bilip bilerismi?” Men bu soragdan hiç zada düşünmändigimi aýtdym. Paşa maňa anyk görnüşde pyşgyrdy we aýlawly sözleriniň manysyny düşündirdi. Şol wagt menem şeýle diýip jogap berdim: “Meniň ýörite bir “garadaglarym” ýokdur. Ýurda we millete elinden gelen hyzmaty edip, şol hyzmaty başardygyndan hemde zygyderli dowam etdirýän bolsa, olaryň bary “garadagdyrlar”.]

9. Atatürk’ün **Nutuk**’taki kullandığı cümlelerde “zaman – olay – neden – şahıs – mekân” bütün ayrıntılarıyla, resmî detaylarıyla bellidir. Bazı örnekler: “Londra Konferansı 27 Şubat 1921’den 12 Mart 1921’e kadar devam etti” (s. 384); “Sivas Kongresi’nin ikinci günü, yani 6 Eylül 1919 tarihinde...” (s. 79); “Derviş Bey, Ethem ve kardeşlerini 14 Kânunusaniden 22 Kânunusaniye kadar, dokuz gün nefes aldirmaksızın mütemadiyen takip etmiştir.” (s. 368).

10. Resmî belgelerde de “zaman” ve “şahıs” çok net bir şekilde açıklanmıştır. Örnek: “Bir gün sonra da 23 Teşrinievvelde Cemal Paşa’nın 21 Teşrinievvel 1919 tarihli şu telgrafını aldım.” (s. 174) [**Türkmencesi:** Bir gün soňra, ýagny Garaşsyzlyk aýynyň 23-nde-de, Jemal Paşanyň 1919-njy ýylyň Garaşsyzlyk aýynyň 21-ne ýazan şu telegrammasyny aldim.]. Burada 21 Teşrinievvel = Cemal Paşa’nın yazdığı gündür, 22 Teşrinievvel = metne göre, bir gün sonrası gündür, 23 Teşrinievvel = Mustafa Kemal’in yazıyı aldığı gündür.

Değerli dinleyenler! Zamanın mantıksal açıdan daha da değerli olduğunun bir kere altını çizerek konuşmamı burada şu cümle ile bitirmek istiyorum: Tabi ki bildiriye sunma zamanımız bitti. Şu anda çalıştığım Ankara Üniversitesinde danışmanlık yaptığım doktora öğrencimin konusu da “Atatürk’ün **Nutuk** eserindeki cümlelerin dört yönle incelenmesiyle ilgilidir. Ulu Tanrı ne kadar zaman verirse, yüce önder Atatürk’ün cümlelerini incelemeye devam edeceğiz.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

1. Восточное языкознание, (1984), Грамматическое и актуальное членение предложения.: **Шеввернина З. В. Некоторые наблюдения над актуальным членением предложения в монгольском языке.** (99-106).

2. Восточное языкознание, (1984), Грамматическое и актуальное членение предложения.: **Орловская М. Н. Набор порядков слов в простом повествовательном предложении и некоторые способы актуализации членов предложения в современном монгольском языке.**(158-164).

3. Ахматов, Ибрагим Хашимович, (1983), **Структурно-семантические модели простого предложения в современном карачаево-балкарском языке.** Нальчик: Эльбрус.

4. Беглиев, Мурад, (1988), **Функциональная перспектива развернутого произведения речи**. Ашхабад: Ылым.
5. Пражская лингвистический кружок, (1991),: **Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения**. (239-246).
6. Соегов, Мурадгелди, (1991), **Развитие синтаксической системы туркменского литературного языка в советскую эпоху**. Ашхабад: Ылым.
7. Atatürk, Mustafa, Kemal, (1997). **Nutuk** (1934 yılı neşrinden alınmış nüsha).
8. Korkmaz, Zeynep, (2006), **Kemal Atatürk. Nutuk**. (bugünkü dille yayına hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz. Ankara).
9. Карнап, Рудольф, (2007), **Значение и необходимость. Исследование по семантике и модальной логике**. Изд. 2 (1-384).

